

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційну роботу Люгайло Світлани
Станіславівни «Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації при
дисфункціях соматичних систем у юних спортсменів в процесі багаторічної
підготовки», представлену на здобуття наукового ступеня доктора наук з
фізичного виховання та спорту за спеціальністю: 24.00.03 – фізична
реабілітація**

Актуальність теми дисертації.

Сучасний спорт за його тренувальними та змагальними навантаженнями, системні адаптаційні реакції на фізичні навантаження органів кровообігу, дихання, вищої нервової діяльності, крові, рухового і гормонального апаратів не можна порівняти з іншими видами екстремальної діяльності людини. Він характеризується високими, часом позамежними, навантаженнями для організму спортсмена. А це, в свою чергу, вимагає використання додаткових резервних можливостей організму, специфічних для певного виду спорту.

При адаптації до фізичних навантажень деякі функції можуть виснажуватися і тоді функціонування організму протікає на предпатологічному і патологічному рівнях. Такий стан дезадаптації може призвести до розвитку перевтоми, перенапруги, значного зниження працездатності і в подальшому - до виникнення захворювань. Це в свою чергу вимагає своєчасного проведення фізичної реабілітації з урахуванням індивідуальних особливостей стану здоров'я кожного спортсмена.

Ефективна побудова й реалізація процесу фізичної реабілітації спортсменів із соматичною патологією різних нозологічних груп, а також його взаємодія з усіма складовими процесу багаторічної підготовки не можливі без системного аналізу теоретичних знань і даних практичного досвіду з проблеми здоров'я спортсменів різних спеціалізацій.

Такий підхід до вивчення проблеми дозволяє попередити шкідливий вплив надмірних фізичних навантажень, гостре та хронічне фізичне перенапруження (перетренування). Це надає можливість максимально

конкретизувати недостатньо розкриті напрямки реабілітаційної діяльності на етапах процесу багаторічної підготовки спортсменів, сфокусувати дослідницький інтерес на найбільш виражених гранях проблеми, систематизувати накопичений науковий досвід з даного питання, обрати оптимальні для практичної діяльності форми реалізації заходів фізичної реабілітації (ФР) в процесі підготовки спортсменів, скоротити на розв'язання поставлених завдань.

Виходячи з вищезгаданого, дисертаційна робота Люгайло Світлани Станіславівни «Теоретико–методичні основи фізичної реабілітації при дисфункціях соматичних систем у юних спортсменів у процесі багаторічної підготовки» є актуальною і сучасною.

Актуальність роботи також визначає той факт, що вона виконувалась відповідно до Зведеного плану НДР у галузі фізичної культури та спорту на 2011–2015 рр. за темою 4.4. «Удосконалення організаційних та методичних основ програмування процесу фізичної реабілітації при дисфункціональних порушеннях у різних системах організму людини» (номер держреєстрації – 0111U001737), а також згідно з планом наукової роботи НУФВСУ на 2016–2020 рр. згідно з темою кафедри фізичної реабілітації 4.1. «Технологія фізичної реабілітації при дисфункціях соматичних систем у процесі багаторічної підготовки спортсменів» (номер держреєстрації – 0116U001623).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій з їх критичною оцінкою порівняно з відомими рішеннями. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, практичних рекомендацій, висновків, та додатків. Робота викладена на 451 сторінках друкованого тексту, проілюстрована 29 таблицями та 50 рисунками. Список використаної літератури містить 284 вітчизняних та 28 іноземних джерел.

У першому розділі «**Теоретичні передумови формування основ фізичної реабілітації при дисфункціях соматичних систем у спортсменів у процесі багаторічної підготовки**» автором висвітлена методологічна проблематика, яка існує у даному науковому напрямку. Систематизовані наукові знання з питань використання фізичних засобів та методів у практиці

багаторічної підготовки спортсменів з патологіями різних нозологічних груп, обґрунтовано доцільність проведеного дослідження, визначено основні напрямки процесу ФР та принципи реалізації його організаційних форм на етапах професійного становлення зазначеного контингенту, обґрунтована актуальність обраної теми.

Огляд літератури повністю відповідає суті дисертації, викладений логічно і розкриває питання використання фізичних засобів та методів у практиці багаторічної підготовки спортсменів з патологіями різних нозологічних груп, визначення напрямів процесу ФР та принципів реалізації його організаційних форм на етапах професійного становлення зазначеного контингенту.

У другому розділі дисертаційного дослідження **«Методи й організація дослідження»** автор обґрунтовує та описує взаємодоповнюючі валідні методи, що відповідають об'єкту й предмету, меті, завданням дослідження. Даний розділ присвячено висвітленню використаних у роботі методик дослідження.

Для досягнення поставленої мети та завдань автор використовує загальнонаукові методи (аналіз і систематизація науково-методичної літератури й інформаційних ресурсів мережі Інтернет; контент-аналіз теоретичних і методичних робіт, даних нормативно-звітної документації щодо захворюваності спортсменів); системний аналіз; метод порівняння і зіставлення; соціологічні методи дослідження (експертиза якості надання медичної допомоги); педагогічні методи дослідження (педагогічне спостереження, педагогічний експеримент); методи лікарського контролю функціонального стану спортсменів (етапного, поточного, оперативного); методи експрес-оцінки рівня фізичного здоров'я, функціонального стану і резервних можливостей організму юних спортсменів, функції зовнішнього дихання; методи математичної статистики.

У третьому розділі **«Аналіз медико-епідеміологічних умов формування основ концепції фізичної реабілітації на етапах багаторічної підготовки юних спортсменів»** представлено результати аналізу звітної документації щодо захворюваності юних спортсменів за трирічний період диспансерного спостереження (14 417 юних спортсменів, віком 8 – 17 років, вихованців

ДЮСШ, СДЮШОР спортивних клубів з 38 видів спорту). Послідовно вивчалися: динаміка основних показників захворюваності зазначеного контингенту спортсменів; розглядалася структура соматичної патології, діагностованої у 5 437 спортсменів протягом року. Надано диференційовану оцінку існуючої патології залежно від статі, віку, спортивної спеціалізації та особливостей початкового та базових етапів підготовки.

В даному розділі дисертаційного дослідження автором були проаналізовані та систематизовані основні показники захворюваності спортсменів, які обмежують участь спортсменів у тренувальному процесі; надано характеристику медико-епідеміологічних умов реалізації процесу ФР у практиці підготовки спортсменів з діагностованою соматичною патологією; визначено негативні тенденції у стані соматичного здоров'я юних спортсменів, роль ендогенних і екзогенних факторів у розвитку й прогресуванні дисфункцій досліджуваних соматичних систем, «слабкі ланки» процесу адаптації функціональних систем організму юних спортсменів до фізичних навантажень, які є недостатніми для виконання завдань тренувального процесу без загрози їх здоров'я.

Сукупність отриманих автором даних дозволила обґрунтувати структуру організації процесу ФР для юних спортсменів при дисфункціях гострого й хронічного перебігу захворювань, з розбивкою реабілітаційних впливів за двома напрямками (превентивний й постнозологічний); доцільність розробки діагностичної складової процесу ФР – рівневий скринінг функціонального стану юних спортсменів; ініціювати аналіз педагогічних умов розробки й практичної реалізації структурних компонентів процесу ФР на етапах початкової й базової підготовки.

У четвертому розділі **«Особливості функціонального стану та резервних можливостей організму юних спортсменів (на прикладі футболу та волейболу)»** автором проведено комплексне, поглиблене вивчення стану соматичного здоров'я та функціональних можливостей основних систем організму 260 юних спортсменів з використанням методів рівневого скринінгу (п'ять етапів).

Аналіз вище зазначених показників надав змогу автору визначити лімітуючу функцію, приріст резервів основних функцій організму (ендогенні кориговані фактори ризику), обґрунтувати диференційовану спрямованість вибору фізичних засобів і методів для наповнення програм ФР, обрати раціональну форму інтеграції реабілітаційних блоків в тренувальний процес спортсменів.

Автором було констатовано, що з загальної кількості обстежених лише 25% спортсменів мали індивідуальні показники здоров'я на «безпечному» рівні (тренувальна діяльність – без обмежень); 75 % спортсменів була рекомендована участь у процесі ФР за умов обмеження тренувальної діяльності з урахуванням впливу діагностованих дисфункцій. Це було покладено в основу розробки стратегії процесу ФР за двома напрямками - превентивному та постнозологічному.

Результати проведених етапів скринінгу дозволили авторові обґрунтувати спрямованість стратегії превентивних та корекційних впливів ФР на функції, що склали інтегральний показник соматичного здоров'я і мали недостатній для ефективної підготовки рівень.

У п'ятому розділі **«Концепція фізичної реабілітації при дисфункціональних порушеннях соматичних систем організму у юних спортсменів на етапах багаторічної підготовки»** обґрунтовано концепцію фізичної реабілітації при дисфункціональних порушеннях соматичних систем організму у юних спортсменів на етапах багаторічної підготовки.

В даному розділі автором наведені та обґрунтовані основні положення концепції ФР при дисфункціях соматичних систем у юних спортсменів на перших трьох етапах багаторічної підготовки: теоретичні передумови та групи об'єктивних умов практичної реалізації концепції; концептуальні підходи (мета, завдання, принципи, методи); організаційні основи (чотирикомпонентна структура організації та тривекторна структура динамічної реалізації концепції в умовах першого – третього етапів процесу багаторічної підготовки); власні організаційні форми по кожному з векторів та механізм їхньої взаємодії зі структурними складовими процесу підготовки спортсменів (технологія

інтеграції, етапи її реалізації, критерії ефективності); методичні основи концепції (спеціальні принципи, що дозволили обґрунтувати уніфіковані схеми реалізації процесу ФР в практиці підготовки спортсменів).

Заслуговує уваги диференційний підхід до розробки моделі програм ФР (диференціація спортсменів «груп ризику» за групами, визначення напрямків реалізації технології інтеграції програм ФР), запропонований автором щодо реалізації технології інтеграції програм фізичної реабілітації у тренувальний процес спортсменів ігрових видів спорту.

На наш погляд, заслуговує уваги те, що незважаючи на відмінності в спрямованості дій та часовій регламентації своїх структурних компонентів всі програми ФР реалізовувались у три періоди (підготовчий, основний, стабілізаційний), що надало можливість тренеру та спортсменам зберегти цілісність тренувального процесу, а також своєчасно провести превентивну реабілітацію з метою збереження здоров'я спортсмена, що надало можливість подовжити його спортивну кар'єру та гідно представляти державу на спортивній арені.

Цінним результатом дисертації вважаємо достовірне поліпшення основних вивчаємих показників: зниження показнику первинної захворюваності; відсутність випадків діагностики гострих форм функціонального походження; відсутність випадків загострення хронічних форм; зменшення питомої ваги спортсменів у диспансерній групі (з хронічними формами захворювань); покращення показників соматичного здоров'я та резервних можливостей організму юних спортсменів, зниження показників соматичної захворюваності та позитивна динаміка її структури.

Отриманий результат вказує на можливість використання розробленої концепції програм фізичної реабілітації у тренувальному процесі юних спортсменів ігрових видів спорту на перших трьох етапах багаторічного вдосконалення.

У шостому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» автором охарактеризовано повноту вирішення завдань і основні результати дисертації.

Проведене дослідження стало основою для обґрунтування теоретичних і методичних основ фізичної реабілітації юних спортсменів з виявленими дисфункціями соматичних систем та передуючими їм станами.

Достовірність і новизна отриманих результатів.

Автором підтверджено та доповнено існуюче положення про зростання негативних тенденцій у стані соматичного здоров'я юних спортсменів у першій стадії багаторічної підготовки, інтенсивність динаміки показників їх захворюваності в процесі спортивного становлення.

Вперше обґрунтована концепція фізичної реабілітації юних спортсменів з дисфункціями соматичних систем організму та донозологічними формами даних станів, що базується на методології системного структурно-функціонального та реабілітаційно-профілактичного підходів, використання яких дозволило розглянути фізичну реабілітацію як безперервний процес превентивних і коригувальних технологій, раціонально інтегрованих у практику етапів першої стадії багаторічної підготовки спортсменів ігрових видів спорту.

Практичне значення результатів досліджень полягає в можливості застосування її теоретичних положень та практичних напрацювань у процесах профілактики та реабілітації соматичних захворювань у спортсменів різних спеціалізацій, які входять до віддаленого та найближчого резерву спорту вищих досягнень. Наукове обґрунтування та розробка спеціалізованих програм ФР, превентивної та постнозологічної, які були інтегровані в процес підготовки спортсменів підтвердили ефективність авторської технології, що проявилось у зниженні наступних показників захворюваності учасників процесу ФР: кількість випадків первинної захворюваності; кількість загострень хронічних форм діагностованих соматичних захворювань; тривалість захворювання (кількість днів). Це в сукупності з іншими складовими процесу призвело: до скорочення кількості днів пропусків спортсменами тренувальних занять і змагальних стартів; до зниження необхідності використання лікарських засобів у процесах профілактики, лікування соматичних захворювань та реабілітації після них, звело до мінімуму можливість виникнення небажаних ефектів та

дозволило підвищити здоров'язберігаючу спрямованість процесу підготовки юних спортсменів ігрових видів спорту.

Повнота викладення матеріалу дисертації в опублікованих працях і авторефераті.

За матеріалами дисертації зроблено більше 25 доповідей на міжнародних та всеукраїнських форумах: конгресах, конференціях, семінарах, круглих столах. Матеріали та результати дослідження доповідались та опубліковані: на міжнародному, всеукраїнському та регіональному рівнях. Основні положення дисертаційного дослідження викладені в 38 наукових працях; з них 1 монографія, 19 праць у спеціалізованих виданнях України (з яких 9 увійшли до міжнародних наукометричних баз), 2 праці в спеціалізованих періодичних іноземних виданнях, 10 праць апробаційного характеру та 6 праць, які додатково відображають результати дисертації.

Рекомендації щодо використання результатів дисертації.

Матеріали, що викладені в дисертаційному дослідженні, можуть стати основою складання схем профілактики та реабілітації спортсменів ШВСМ (членів клубних команд з ігрових видів спорту, збірних команд області та країни з різних видів спорту), а також можуть бути використані в роботі відділень ФР лікувально-фізкультурних диспансерів та в навчальному процесі кафедр фізичної реабілітації вищих навчальних закладів України.

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації.

Недоліки дисертації та автореферату щодо їх змісту та оформлення.

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Люгайло С.С.«Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації при дисфункціях соматичних систем у юних спортсменів в процесі багаторічної підготовки», слід відзначити окремі недоліки та зауваження, що потребують додаткових коментарів.

Недоліки дисертації та автореферату щодо їх змісту і оформлення:

1. У 1 розділі, написаному доступно, логічно, змістовно, на жаль зустрічаються невдалі вислови, звороти та інші редакційні огріхи. Також у

тексті дисертації зустрічаються граматичні, орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки, є нерозшифровані абревіатури.

2. В II розділі дисертаційного дослідження автор використовує для оцінки вірогідності відмінностей середніх величин критерій Стюдента (для нерівних вибірок, нормального розподілу). Однак, на нашу думку, доцільно було використовувати критерії Мана-Уїтніабо Уїлкоксона при нерівних (непараметричних) вибірках більш ніж 100 досліджуваних з метою більш якісної оцінки ефекту запропонованих програм ФР.

Проте слід зазначити, що названі недоліки не вплинули на обґрунтованість і вірогідність основних положень, винесених здобувачем на захист, не применшують новизну, наукову й практичну значущість отриманих результатів.

У порядку дискусії зі здобувачем хотілося б одержати відповіді на наступні запитання, що стосуються інтерпретації результатів дисертаційного дослідження:

1. На рисунку 3.4 (розділ 3, стор. 125) надано розподіл юних спортсменів за характером плин у діагностованої соматичної патології. На наш погляд випадки відсторонення від тренувальної діяльності, як і фізичне стомлення (стор. 153), не є діагностованою соматичною патологією. Прошу пояснити які саме стадії дисфункцій соматичних систем Вами були діагностовані та за якою класифікацією?

2. На стор. 126 (розділ 3) Ви вказуєте, що 75 % випадків патологічних змін у діяльності соматичних систем організму юних спортсменів мають гострий плин та їх виникнення прямо або побічно обумовлене факторами тренувальної діяльності. Чи проводили Ви порівняльний аналіз з учнями загальноосвітніх шкіл, що надало б Вам змогу вважати причиною патологічних змін само тренувальну діяльність? І чи не вважаєте Ви, що такі зміни на фоні тренувальної діяльності є помилкою тренера?

3. Чому ви віднесли спринт плавання та спринт легкої атлетики (розділ 3. стор. 171) до швидко-силових видів спорту, якщо навіть за

класифікацією яку Ви використовували (а саме, класифікацію, що відображає специфіку рухів, а також структуру змагальної і тренувальної діяльності характерну для різних видів спорту) плавання та легка атлетика (бігові види) відносяться до циклічних видів спорту?

4. Чому Ви використовували для оцінки резерву й економізації функції серцево-судинної системи одномоментну пробу (20 присідань за 30 секунд) яка не є інформативна для спортсменів, які мають кваліфікацію вище 2 дорослого розряду?

5. Чому Ви використовували для скринінгу соматичного здоров'я юних спортсменів метод експрес-оцінки рівня фізичного здоров'я за методикою Г.Л. Апанасенко (1998), якщо ця методика розроблена для школярів? Чи порівнювали Ви отримані показники з модельними характеристиками для даного виду спорту? На наш погляд для одержання повного уявлення про функціональні резерви серцево-судинної системи, оцінки економізації її роботи, обмінних процесів, що відбуваються в міокарді, доцільно використання діагностичної комп'ютерної програми ШВСМ (Шаповалова В.А., Маликов Н.В., Сватъев А.В.), яка дозволяє комплексно охарактеризувати роботу ССС за рахунок невеликої кількості показників. В той час як індекс Робінсона даної комплексної оцінки не надає.

6. В розділі 5, стор. 252 Ви посилаєтеся на книгу професора Платонов В.М. – Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и ее практическое применение (К.: Олимп. лит., 2013. — 624 с.: ил. — Библиогр.: 588–613. — Алф. указ. С. 614–623.) та констатуєте, що до основних принципів і положень щодо оптимізації процесу підготовки спортсменів першої стадії багаторічного вдосконалення (1-3 етапи спортивної підготовки) відноситься все, окрім «...відмова від орієнтації процесу підготовки на досягнення високих результатів змагальної діяльності; відмова від одно циклової моделі періодизації річної підготовки.» На думку провідних фахівців з питань теорії та методики спортивної підготовки (Костюкевич В. М. «Теорія і методика спортивної підготовки» (на прикладі командних ігрових видів спорту). Навчальний посібник / В. М. Костюкевич – Вінниця: Планер, 2014 – 616 с.

(стор. 150); Платонов В.М. (2004, 2007, 2013): «... Етап спеціалізованої базової підготовки спрямований на забезпечення передумов для максимальної реалізації індивідуальних можливостей спортсменів на наступному етапі: створення міцного фундаменту спеціальної підготовленості, формування стійкої мотивації до досягнення високої спортивної майстерності» і т.д.), одним з основних завдань третього етапу багаторічного вдосконалення є націленість спортсменів на досягнення високих спортивних результатів, двох циклова або трьох циклова модель тренувального процесу (в залежності від кількості головних змагань протягом року), а основним критерієм відбору наприкінці даного етапу підготовки є спортивний результат. Тому, не досить зрозуміло в якій саме літературі Ви знайшли ці рекомендації?

7. На стор. 270 (розділ 5) Ви зробили умовний розподіл усіх спортсменів, які брали участь у процесі ФР на три групи. Як Ви оцінювали рівень теоретичних знань, рівень дієвості спортсмена, рівень мотиваційної та практичної готовності до участі в процесі ФР? Як Ви враховували в процесі складання програми з ФР мотиваційні і практичні компоненти готовності спортсменів до процесу ФР? На скільки змінився рівень теоретичних знань, рівень дієвості, рівень мотиваційної та практичної готовності після впровадження програм фізичної ФР в тренувальний процес?

8. В п'ятому розділу роботи, Ви надаєте дані, що до оцінки ефективності авторської технології інтеграції спеціалізованих програм ФР у практику підготовки спортсменів з відхиленнями у функціональному стані (різних нозологічних груп), наводите групи критеріїв, згідно з якими проводилася оцінка та зроблено комплексний висновок. Чому не були надані критерії щодо оцінки ефективності впровадження технології у процес підготовки спортсменів із патологією різних нозологічних груп. Наприклад: окремо для серцево-судинної системи, травної, респіраторної і т.п.

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Люгайло С.С. «Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації при дисфункціях соматичних систем у юних спортсменів в

процесі багаторічної підготовки» є завершеною науковою працею, за актуальністю теми, новизною, теоретичним і практичним значенням отриманих наукових даних, відповідає вимогам пункту 10 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567, які пред'являються до докторських дисертацій, а її автор Люгайло С.С. заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.03 – фізична реабілітація.

в.о. зав. кафедрою фізичної реабілітації

та спортивної медицини

НМУ ім. О.О. Богомольця,

д.мед. н., доцент

О.Є. Дорофєєва

Підпис О.Є. Дорофєєвої засвідчую
нач. відділу кадрів НМУ ім. О.О. Богомольця

С.М. Решетник

Відгук отримано 19.09.2017р.

ЛСБт -